

Bescherming van de Belgische kustduinen

Slakken gaan sneller...

Wie aan duinen denkt ziet onwillekeurig de plaats waar land en zee elkaar ontmoeten. Het zijn de blonde kustduinen waar het zomers goed zonnen is. In deze smalle duingordel zijn zand en wind de absolute heersers. Naast het stuivend duin zijn er ook de oudere en minder actieve duinen die hun directe voeling met de zee hebben verloren: de binnenduinen. Onopvallend gaan ze zwak golvend over in het achterliggend polderland. Vooral dit kustduintype is in ons land zeer zeldzaam geworden. Destijds hadden de vissers er hun nietige akkertjes. Koeien, schapen, geiten, en in die tijd ook veel ezels, graasden er naar hartelust. Een terrein dat de naam binnenduin nog terecht in zijn vaandel mag voeren, rest ons aan de Belgische kust enkel nog in Oostduinkerke. Het is daarom stuitend te moeten vaststellen wat er met dit -ook internationaal-belangwekkend landschap gebeurt. Natuur- en Vogelreservaten heeft zich vanaf 1980 schrap gezet om de *Groenendijk*, bij de omwonenden als *Onze-Lieve-Vrouw ter Duinen* bekend staand, voor de toekomst veilig te stellen. Op de door B.N.V.R. georganiseerde "Duinendag" (5 juni 1982) werd een manende vinger opgestoken die niets aan duidelijkheid te wensen overliet: Groenendijk diende kost wat kost beschermd. Hierna volgt de tekst van de tussenkomst van Prof. Dr. Jan Hublé op deze Duinendag. Hij munt uit door de heldere en coherente visie op het behoud van de ons resterende kustduinen. Gezien de duinen nog dagelijks worden afgeknabbeld, mogen wij u dit referaat niet onthouden. Ter afronding van deze duinenbladzijden volgt een overzicht van de activiteiten die zich intussen rond Groenendijk hebben afgespeeld. Moge het een illustratie zijn van de spreuk: wanneer de nood het hoogst is, is de redding nabij!

De degradatie van onze duinen heeft vandaag een zodanig peil bereikt dat geen are meer kan worden prijsgegeven, noch aan woningbouw, noch aan waterwinning, noch aan wegverharding, kampeerterreinen, zandwinningen, bebossingen, bevoeiingen en noem maar op. Deze onverbiddelijke houding steunt op de volgende argumenten:

1. De botanische en ecologische waarde van deze landschappen behoort tot de hoogste onder al onze

Vlaamse biotopen. Dit vloeit voort uit de uitzonderlijke variaties in ruimte en tijd die daar vlak bij elkaar door de verschillende milieu-omstandigheden worden geschapen: alle stadia van hoog strand over embryo-naal duin via helm- en duinsterretje-zanddoddegras, over uitstuiwing en vochtige pannen tot duinmoeras. Duinen behoren nog tot de enige landschappen bij ons waar de flora en de vegetatie totaal inheems zijn en quasi enkel onder invloed van de bodem- en klimaatsomstandigheden evolueren.

2. De positie van onze kust tussen de kalkarme duinen in noordelijk Nederland en de krijtrotsen van Noord-Frankrijk verleent haar een uniciteit die niet verder mag worden verwanseld aan winstbejag en kortzichtige lokale politiek.

3. Tegenover deze hoge positieve waardering van de duinen als ecologisch fenomeen, stel ik de vaststelling dat van onze 5 000 ha kustduinen kwasi niets meer is overgebleven dat niet ingrijpend door recreatie,

Rijk gestructureerde duinvegetaties in Oostduinkerke, Duinpark

waterwinning en (of) verkaveling werd aangetast.

4. Een zeer klein aantal duingebieden bezit heden nog voldoende natuurwetenschappelijke waarde. Sommige verdienen, zeker op nationaal vlak, maar zelfs op Europees niveau, prioritair de bestemming van echt natuureservaat. Deze moeten dringend als dusdanig worden beheerd en door verwerving in veilige handen komen.

Ik verwijs hier met nadruk naar de 'Prioriteitslijst voor de Aankoop van Natuurgebieden in het Vlaamse gewest' opgesteld door de B.T.K.-Werkgroep 'Natuurbehoud' van het Bestuur van Waters en Bossen.

5. Alle duingebieden die op de gewestplannen groen zijn aangeduid, moeten ook het statuut van natuureservaat krijgen en enkele andere, nog niet bebouwde duinen die om één of andere reden een andere bestemming kregen (bijvoorbeeld woonuitbreiding, waterwinning, kampeerterrein, ...) moeten onverwijld veilig gesteld worden.

6. Daar waar voor éénieder zonder meer duidelijk is dat woningbouw, kamperen en gemotoriseerd verkeer direct nefast is voor de duinen, moe-

ten we hier met nadruk verklaren dat een daling van het grondwaterpeil, zelfs met enkele cm, voor de bijzonder merkwaardige flora en vegetatie van de duindepressies ontoelaatbaar is. Een verdere uitbreiding van de waterwinning naar nieuwe gebieden in de duinen stoot op een radicaal veto van onze zijde. Daar zijn alternatieve oplossingen voor. We hebben persoonlijk jaren geleden reeds voor de leniging van de noden aan drinkwater tijdens de zomer een remedie voorgesteld. Toen werd gezegd dat daar geen tijd voor was. Welnu sinds die tijd kon dit voorstel reeds meermaals verwezenlijkt zijn. Er werd alleen maar verder aangedrongen op meer pompen in de duinen wat gelukkig nog steeds niet is gebeurd.

7. Op dit moment bevindt zich een versnipperd onderdeel van het kustgebied in een toestand van bescherming en daar voeg ik ook de schorren bij: 540 ha waaronder 340 ha Westhoek en 156 ha schorren. Dat wil zeggen dat van de overige duinen slechts 31 ha werkelijk beschermd zijn!

Vanuit de hoek van het natuurbehoud dring ik aan op maatregelen om onverwijld de volgende gebieden degelijk te beschermen: 120 ha

Houtsaegerduinen; 200 ha Doornpanne; 40 ha Plaatsduinen/Mariapark; 26 ha Duinbos Hannecart; 90 ha Groenendijk, Monobloc en 35 ha Kartuizerduinen, Simli. Dat is samen slechts 511 ha.

Voor de overige 2 500 ha nog niet bebouwde duinen vragen we een beheer zoals de Nederlanders dat voeren met hun duinen die geen echte reservaten zijn.

Waterwinning in de duinen

We weten allen dat drinkwater uit de duinen van een uitzonderlijke kwaliteit is, en dus hoog wordt gewaardeerd. Het winnen van water in duingebieden kan a priori ook voor het natuurbehoud schijnbaar pluspunten vertonen.

Doordat de waterwinningsmaatschappijen zich terecht streng verzetten tegen woningbouw, overmatig gemotoriseerd verkeer, sterke recreatie en storten van vuil, worden de wingebieden oasen van rust temidden van drukke badplaatsen. De Doornpanne is daar een prachtig voorbeeld van. Dit betekent dat voor de wandelaar waterwingebieden landschappelijk en esthetisch erg genietbaar zijn: dit is onweerlegbaar

Vochtige duinpanne te Oostduinkerke

een positief punt. Ook zullen daar, vanwege die rust en de beperkende maatregelen, een groter aantal planten en dieren van de droge en stuivende duinen een geschikt biotoop vinden dan in verkavelde duinen.

Dus ook natuurwetenschappelijk zijn deze duinen interessanter dan de totaal voor het publiek opengestelde terreinen. Dit is ten dele ook omdat er bewaking en toezicht is. Dat we dus een waterwinning verkiezen boven een verkaveling of een camping spreekt vanzelf; maar daar gaat het niet om. Wij verkiezen allicht allemaal een gebroken pols boven een amputatie van de arm, maar we zijn zeker zeer ongelukkig met een gebroken pols. Daarmee bedoelen we dat we in natuurbehoudskringen zeer ongelukkig zijn met waterwinningsgebieden in de duinen. Waarom? Omdat deze uiteraard een plaatselijk gemiddelde daling van de grondwaterstand tot gevolg heeft; evenals een toename van de fluctuaties ervan; evenals meestal een betere zuurstofvoorziening van de bodem waardoor organisch materiaal sneller zal mineraliseren; en ook omdat dikwijls een invloed optreedt op kwelwaterstromen.

Nu zijn dat juist allemaal invloeden die een drastische verarming van de flora van de depressies tot gevolg hebben omdat de bijzonder interessante zonerings (gradiënten) verdwijnen, die ontstaan door de afstand van de grondwaterspiegel.

Het meest is dit effect van verarming bestudeerd op de vegetatie en het is daar reeds voldoende gedocumenteerd opdat kringen van natuurbehoud onvoorwaardelijk verdere waterwinnings in de duinen zouden verwerpen. Ik wens echter als zoöloog er aan toe te voegen dat onderzoek heeft uitgewezen dat van de 170 in de duinen broedende vogelsoorten er ongeveer 50 gebonden zijn aan vochtige en natte biotopen; dat de in Vlaanderen zeldzaam geworden Grote watersalamander nog algemeen voorkomt in de duinen waar permanent water staat; dat eigen onderzoek uitwees dat invertebraten (met name spinnen) eveneens duindepressies voorgoed verlaten indien deze te droog zijn. Wanneer de fauna van de ongewervelde dieren verarmt of verschuivingen ondergaat, spreekt het vanzelf dat de herpetofauna, de vogels en de Mammalia daarvan de invloed ondergaan

als consumenten in de trofische ketens.

Oppervlakte-infiltratie

Aanvankelijk werden de gevolgen van infiltratie van water positief beoordeeld voor de plantegroei omdat inderdaad een aantal vochtminnende soorten opnieuw werden aangetroffen. Dit optimisme, waarvan ik mij ook eertijds bezondigd heb, is niet verantwoord. Het infiltreren brengt een zodanige, voor de duinen onnatuurlijke eutrofiëring met zich mee, dat een vegetatie tot ontwikkeling komt die totaal een andere is dan de duin flora van vochtige depressies en duinmoerassen. In dit opzicht heeft men in Nederland zeer veel onderzoek gedaan, onder andere in Meijndel. Van de 90 plantesoorten, die in Meijndel 'dankzij' de infiltratie aanwezig waren, rekent men slechts 8 tot de karakteristieke duin flora en deze 8 bleven bovendien zeldzaam. Vooral het fosfaatgehalte van het infiltratiewater is hier zeer sterk van invloed. Zonder voorzuivering van het water komen heel snel toestanden voor waarbij slechts 7 soorten een 100% bedekking voor hun rekening nemen: Duinriet, Watermunt, Wolfspoot, Akkerdistel, Harig wilgenroosje, Leverkruid, Brandnetel. Niet zelden wordt deze 100% bedekking bereikt door de 4 laatstgenoemde soorten. Maar zelfs met voorgezuiverd water is men er niet beter aan toe: de ononderbroken aanvoer van fosfaat (weliswaar in nu lagere concentratie) leidt tot eenzelfde verrijking... en ook de niveauschommelingen in de bekkens is nefast.

Besluit

Al onze resterende duingebieden moeten gevrijwaard blijven van bebouwing, ontsluiting, waterwinning en andere ingrijpende uitwendige invloeden. De meest interessante terreinen moeten als reservaat worden veilig gesteld; de overige nog niet totaal vernietigde delen komen in aanmerking voor landschappelijk aantrekkelijke wandelzones.

Prof. Dr. J. Hublé is gewoon hoogleraar aan de Rijksuniversiteit te Gent, Faculteit Wetenschappen, en Directeur-Diensthoofd van het Laboratorium voor Ecologie der Dieren, Zoögeografie en Natuurbehoud. J. Hublé is lid van de Vlaamse Kamer van de Hoge raad voor natuurbehoud en in die hoedanigheid ook Voorzitter of lid van diverse Wetenschappelijke Adviescommissies van Staatsnatuurreservaten.

Wat het acuut tekort aan drinkwater betreft gedurende de zomermaanden zien we, naast een campagne voor bezuinigen die allicht slechts een te verwaarlozen effect zal ressorteren, de volgende oplossing:

- in ieder geval het bouwen van spaarbekkens aan de rand van de polder en de duinen op plaatsen die na ruime consultatie van alle betrokkenen werden uitgekozen als de meest geschikte en de minst storende
- eventueel: diepte infiltratie na grondig en dus meerjarig onderzoek (oplossing op lange termijn)
- eventueel infiltreren van zandputten buiten de duingebieden en waterterugwinning langs de oever.

Het spreekt vanzelf dat enkel de eerste oplossing op korte termijn (5 jaar) een volledige voldoening kan geven.

Even een statistiek i.v.m. Nederland. In de Nederlandse duingordel komen 120 natuureservaten voor die samen 43 000 ha beslaan, die is 40% van alle natuureservaten in Nederland. Toch kunnen we niet beweren dat onze noorderburen over een korte kustlijn beschikken. In het verslag van een Symposium ingericht door de Kon. Nederl. Akademie van Wetenschappen, de Vereniging tot behoud van Natuurmonumenten en het ministerie van C.R.M. schrijft Dr. W.J. Wolff (R.I.N.) dat in Nederland de kust sinds het begin van de eeuw onder zeer zware druk staat, maar met succes heeft weerstand geboden en 'vergelijking met de Belgische kust demonstreert dat alle moeite in Nederland niet voor niets is geweest'. □

